

დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის თხზულების ერთი ადგილის იდენტიფიკაციისათვის

დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის თხზულებაში „ცხოვრება მეფეთ-მეფისა დავითისი“ კვითხულობთ:

და ესე მან უბრძნესმან ყოველთა კაცთამან კეთილად სადმე უწყოდა. ამისთჳსცა არაოდეს მოაცალა ამისად განზრახვად, ანუ განსუენებად, ანუ შეკრებად და ქმნად რასამე ესევეთარსა. არამედ საქმეთა, რომელთა იწყო ქმნად, გაასრულნაცა მაღლად და შუენიერად. ნუუკუე და ლომსაცა აბრალონ ეგევითართა, რამეთუ არა ციდამტკავლურად იხედავს, არცა კუერნაულად კრთების¹.

ხაზგასმული ადგილი ნიშნავს: ნუთუ ლომსაც დააყვედრიან ეგევითარნი, რომ მაიმუნსავით არ იყურება. დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის თხზულების ეს ადგილი ძალზე ემსგავსება ნაწყვეტს გრიგოლი ღმრთისმეტყველის თხზულებიდან: Εἰς τὸν μέγαν Βασιλεῖον, ἐπίσκοπον Καισαρείας, ἐπίταρχιον, რომლის ორი ადრეული თარგმანია ჩვენამდე მოღწეული. პირველი ეკუთვნის ექვთიმე მთაწმიდელს: „ცხოვრება და შესხმა ჴმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუენისა დიდისა ბასილისი, კესარია-კაპადუკიელ მთავარ-ეპისკოპოსისაჲ, რომელი აღწერა ჴმიდამან და ნეტარმან მამამან ჩუენმან გრიგოლი ღმრთისმეტყუელმან“. უადრესი ნუსხა, რომელსაც ეს თხზულება დაუცავს, ათონის ივერთა მონასტრის № 32 ხელნაწერია, რომელიც 981 წელსაა გადაწერილი. სხვა ნუსხებიდან აღსანიშნავია: საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის ხელნაწერთა ინსტიტუტის A-1 (1030 წ.), A-93 (XI ს.), A-87 (XI ს.) და სხვა.

მეორე თარგმანი ეფრემ მცირესია: „ჴმიდათა შორის მამისა ჩუენისა გრიგოლი ღმრთისმეტყუელისაჲ - სიტყუად ეპიტაფიად დიდისა ბასილისთჳს“. ძეგლი მრავალი ხელნაწერთაა მოღწეული. მათ შორის შეიძლება დავასახელოთ იერუსალიმის ჯვარის მონასტრის ხელნაწერები: № 43 (XII – XIII სს.), № 8 (XIII-XIV სს.), ხელნაწერთა ინსტიტუტის A-1490 (XIII ს.), A – 109 (XII ს.) და მისთ.²

¹¹ ქართლის ცხოვრება. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. 1; 359,8-13.

² P. Migne, Patrologia graeca, t. 36, 1858, სვ. 493-606.

საზოგადოდ ცნობილია სხვაობა ექვთიმესა და ეფრემ მცირის მთარგმნელობით მეთოდს შორის. ექვთიმე თავისუფალ თარგმანს იძლევა, ეფრემი კი - თითქმის სიტყვასიტყვით. ამ თხზულების ექვთიმესეული და ეფრემისეული თარგმანებიც მკვეთრად სხვაობენ, ოღონდ ჩვენთვის საინტერესო ადგილი ორივე მთარგმნელს თითქმის ერთნაირად აქვს გადმოცემული:

ბერძ.: Εἰ μὴ καὶ τὸν λέοντα αὐτὸς τις, ὅτι μὴ πιθήκειον βρέπει P. Migne, დასახ. ნაშრ., სვ. 581).

ექვთიმეს თარგმანი: ანუ ლომსაცა აბრალოს ვინა, რამეთუ არა ციდამტკავლურად ხედავს.

ეფრემის თარგმანი: ნუუკუე და ლომსაცა აბრალობდეს ვინ, რამეთუ არა ციდამტკავლურად ხედავს.

თუ ექვთიმეს და ეფრემის თარგმანთა ამ ფრაზას შევადარებთ დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის ზემოთ მოტანილი ნაწყვეტის ხაზგასმულ ადგილს, ცხადი გახდება, რომ დავითის ისტორიკოსის თხზულების ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს გრიგოლი ღმრთისმეტყველის ნაწარმოების ქართული თარგმანი³. ახლა, რა თქმა უნდა, ძნელია გადაჭრით თქმა, თუ სახელდობრ რომელი თარგმანით სარგებლობდა ისტორიკოსი. სხვათა შორის, ივ. ჯავახიშვილი მიუთითებს: „დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსიც ეფრემ მცირის მოღვაწეობის მიმდევარი ყოფილა: მასაც, როგროც ეტყობა, მოსწონდა, თუ რომ ისტორიკოსი თავის თხზულებას დასწერდა „ჰელოვნებითა რიტორობისათ“, „ჯეროვნად რიტორობისა“, მხოლოდ აუცილებლად საჭიროდ მიაჩნდა, რომ ისტორიკოსს არ გაეზვიადებინა, მეტისმეტად არ „განევრცელა“, და თვით ამბავი, შემთხვევა სწორედ აღეწერა“⁴. სავარაუდებელია, გავლენა სხვა შემთხვევებშიც იჩენდეს თავს. ეს შეიძლება გაირკვეს გრიგოლი ღმრთისმეტყველის ამ საინტერესო თხზულების ქართული რედაქციების დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის ნაწარმოებთან ამ თვალსაზრისით შედარების შედეგად.

დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი ფრიად ნიჭიერი და განათლებული პიროვნებაა. „ებრაელების ისტორია იქნება თუ ქრისტიანობის, ძველი წარმართი ბერძნებისა თუ სპარსელების ისტორია იქნებოდა, ჩვენი ავტორისათვის სულ ერთია, - მას სრულებით თავისუფლად მოჰყავს ყველა ხალხებისა და მეფეების ცხოვრების მაგალითები და საქართველოს მდგომარეობისა და საქართველოს მეფის მოღვაწეობის იმ

³ ქართველ ისტორიკოსთა მიერ ბერძნული წყაროების გამოყენების შემთხვევებზე მიუთითებს ს. ყაუხჩიშვილი (ქართლის ცხოვრების მოცულობა და შედგენილობა: ქართლის ცხოვრება, I, 1955, გვ. 037-039).

⁴ ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა. თბ., 1945, გვ. 214.

მაგალითებს ადარებს“⁵ . რასაკვირველია, ამგვარი კაცისათვის უცნობი არ იქნებოდა მისი სახელოვანი წინაპრების ექვთიმე მთაწმიდელისა და ეფრემ მცირის შემოქმედება.

წარმოადგინა ა. ს. პუშკინის სახელობის თბილისის სხელმწიფო

პედაგოგიური ინსტიტუტის ქართული ენის კათედრამ

⁵ იქვე, გვ. 217-218.